

Tehnici de protecție și eliberare

Prezența Fetei Pădurii în existența cotidiană a bărbaților și a tinerelor mame, acțiunile ei, multe cu consecințe grave pentru viața oamenilor, au dus în mod firesc la formularea unor observații și la elaborarea unor practici de protecție și de eliberare. Varietatea lor este surprinzătoare pentru o societate tradițională, care tinde să standardizeze practicile rituale, să stabilească forme normate de răspuns la evenimente exterioare. Această diversitate poate fi legată de natura felurită a acțiunilor agresive ale ființei supranaturale, dar și de constatarea faptului că unele dintre răspunsurile rituale nu și-au dovedit eficiența. Pe lângă o serie de practici ce se regăsesc în forme mai mult sau mai puțin apropiate pe arii geografice mai întinse, întâlnim considerații, recomandări sau tehnici singulare, răspunsuri individuale cu vădit caracter experimental. Nu arareori eliberarea de sub acțiunea nefastă a Fetei Pădurii se face prin apel la mai multe obiecte magice, ca și cum unul singur n-ar fi suficient, dar și la îmbinarea de practici care aparțin unor sisteme referențiale diferite : magice și religioase, religioase și seculare, magice și seculare, sau o combinație a celor trei.

Ritul este un însoțitor permanent al mitului. Riturile validează mitul, îi confirmă autoritatea. În diversele narațiuni despre Fata Pădurii întâlnim simultan rituri de eliberare ineficiente, pe care feciorul le îndeplinește și totuși moare, dar și rituri de eliberare care dau rezultatele scontate, tânărul izbutind să scape de demonul feminin și să-și continue viața. Putem presupune că aceste două forme ilustrează atitudini diferențiate față de ființa supranaturală și provin din epoci istorice diferite. Într-o fază arhaică, omul se supunea fără cârtire divinității, admitea ca pe un lucru firesc pedeapsa pentru o transgresare. Negocierea cu divinitatea – riturile de eliberare încheiate cu bine – reprezintă o fază relativ nouă în relația complexă dintre om și ființa supranaturală. Și mai recente sînt riturile care se încheie cu prinderea și – posibil – pedepsirea Fetei Pădurii pentru vătă-

marea tînărului. În narațiunile recente, Fata Pădurii este alungată de la stîină, bătută, omorîta sau chiar arsă de vie [442]. În această din urmă versiune, întîlnim un act punitiv similar celui aplicat în trecut omului de către ființa supranaturală, victima fiind însă, de data aceasta, divinitatea însăși. Supraviețuirea în paralel, pînă în zilele noastre, a celor trei niveluri istorice ale riturilor probează forța de perpetuare, dar și dinamismul discursului mitic.

Experiența îndelungată a arătat că demonul feminin nu-i atacă pe toți în mod egal : are predilecție pentru unii, în vreme ce alții scapă neatinși. Cunoașterea categoriilor vulnerabile și a celor imune devine importantă pentru buna desfășurare a vieții. Pe baza constatării faptelor s-au formulat o seamă de enunțuri cu valoare generală. Astfel, întîlnim afirmația că Fata Pădurii se apropie de bărbatul căruia mamă-sa, copil fiind, i-a dat țîță despletită fiind ori cu capul descoperit : « Zîcea că cîn' dă mama țîți la cocon cu capu gol atuncea are bai cu Fata Pădurii. Acela cocon are bai cu Fata Pădurii. Zice că nu-i bine a da la cocon țîți cu capu gol, fără pîndzătură, ie. » [73b] ; « Zice că să leagă Fata Pădurii de aceia la care le dă să sugă mă-sa cînd îi despletită. » [162] Interdicția le privește nu numai pe mamele băieților, ci și pe ale fetelor, fiindcă, ajunsă la vîrsta relațiilor cu tinerii, fata hrănită astfel îl va « contamina » pe tînărul pe care îl iubește și îl va expune agresiunii : « Mama care i-o dat să sugă la fată, despletită – apoi fecioru care-o umblat după ie... o avut bai cu Fata Pădurii. » [191] Obsedată de relații sexuale nelegitime, Fata Pădurii va fi interesată de relația cu tinerii născuți ei înșiși în urma unor legături de dragoste nesancționate legal. Așa se face că un copil din flori este predispus să-i cadă victimă : « Și Fata Pădurii îl drăgostea de feri-mă Doamne ! Că nu știu ce-o avut, c-o fost făcut din flori, știți ? Și el tot unde s-o dus, așa o zis, că dacă ești făcut din flori, Fata Pădurii se-apropie de tine. » [337b]

Cîteva categorii de indivizi sînt apărute de primejdia contactului cu ființa supranaturală. Printre acestea se află copilul născut la șapte luni, gemenii, bărbaiți neputincioși, solomonarii, vrăjitorii și vîrcolacii – ființe considerate ca mai puțin virile sau dotate, la rîndul lor, cu puteri miraculoase : « Și eu, ca copil mic, născut la șapte luni, și de mine nu se lega nimic, m-am dus la 12 amiazăți, cînd fetele erau culcate la culcuș de flori. » [142] ; « De gemeni nu să leagă, nu știu dipce, că gemenii zîce că să apără iei unu pă altu de orice năcaz și de ei nu să leagă. Hîm ! » [331] ; « ... da nu i-o făcut nimic, că el n-o fo ca tăți oamini, el n-o avut putere cătă femei. » [172] ; « ... n-o umblat la iel Fata Pădurii, de Șolomînari nu să leagă. Așa zîce. Nu. Nici de bosorcăi și de Vîrcolaci nu să leagă, nu-i poartă. » [329]

Îmbrăcămîntea poate oferi și ea siguranță. Fata Pădurii nu-i poate face nimic bărbatului care nu poartă haine cusute vineri : « Și pe copiii

aceia nu era cusut nimic de vinerea, așa că Fata Pădurii nu a avut putere să-i poată pune pe foc, cum i-ar fi fost voia. Dacă avea vreo împunsătură făcută vinerea, că demult nu se cosea vinerea, atunci erau ai ei.» [287] Totuși, atunci când cineva purta asemenea haine, putea îndepărta primejdia dezbrăcându-se și azvîrlind îmbrăcămintea : « ... umblă Fata Pădurii și are treabă cu cine are cusute haine de vinerea, din duminică sau la sărbători mari. Atunci hainele numai trebuie să le iei de pe tine și să i le arunci, că atunci se cam mai duce și te lasă. Dacă nu, te duce. » [319]

Protecția împotriva acțiunilor Fetei Pădurii ia forme diferite, în care constanțele sînt greu de izolat. Într-o serie întregă de texte, Fata Pădurii însăși dă instrucțiuni asupra modului în care oamenii se pot apăra de ea : « — Dacă oi umbla, să sie ai și leuștean, pă mine și să mă loziți cu mătura părăsită. » [133] Asemenea instrucțiuni, devenite cîntece, funcționează ca norme apotropaice. Ele sînt o componentă a medicinei populare : « Num-acele de n-ar si, / Odolean și rotopască, / Tătă lume-ar si a noastă, / Aiu și potivnicu / Acele ne rod capu. » [185] ; « Nu-i nimnic așe de leac / Ca floarea de curpănac. » [189 ; vezi și 339d] Ion-Aurel Candrea citează două texte asemănătoare, atribuite Ielelor : « Dacă n-ar fi avrămeasă, / Mușețel și împărăteasă, / Odolean și leuștean, / Usturoi de samulastră, / Toată lumea ar fi a noastră » (1944, p. 159). Fata Pădurii a preluat, în nordul Transilvaniei, caracteristicile, acțiunile și formele de manifestare ale mai tuturor celorlalte reprezentări mitologice malefice, ceea ce explică faptul că aici textele îi sînt atribuite ei.

O modalitate de a asigura protecție împotriva tuturor forțelor supranaturale care pot provoca răul a fost consemnată de Ion Mușlea în cursul unei cercetări din anii '20 ai secolului trecut. Potrivit informației furnizate de el, cel care izbutea să obțină foc viu – să facă foc frecînd trei bucăți de lemn – reușea să se apere împotriva tuturor primejdiilor, iar focul era păstrat cu cea mai mare grijă și perpetuat peste generații [432]. Pornind de la constatările lui Jacob Grimm din studiul lui asupra mitologiei germane, Frazer (1981, vol. II, 269) conchide și el că, în anumite împrejurări (sărbători, momente de criză, de necesitate – molime, epidemii etc.) focurile, pentru a fi de ajutor, trebuiau să fie generate prin frecarea a două lemne : « Dar ceea ce ne încredințează aproape că acesta a fost cîndva unicul mod de a aprinde focul la aceste sărbători periodice este analogia cu focurile impuse de circumstanțe (*need-fires*). Focurile de circumstanță nu sînt aprinse la date fixe, ci provocate de situații de criză, mai ales de izbucnirea unei molime, cînd vitele sînt mînate prin foc, întocmai cum sînt mînate uneori prin focurile aprinse în timpul solstițiului de vară. »

Cele mai multe practici cu funcție preventivă sînt reacții individuale. Unele conțin acte întîlnite în alte practici magice : « Eu am meșteșugul meu, că ea n-are putere pă mine. Unde tună din cer înt'oarece claie de

orz, o de grâu, apoi claiă arde ; apoi ce rămîne, apoi ia nouădzăci de grăunțe și le poartă la tine și tămîie care e slujită de nouă ori în beserecă. Apoi acele le poartă în jeb la tine și șohan n-are putere Fata Pădurii pă tine. » [34b] ; « ... trebe să iei ai de vîrfuri, nouă grăunțe de ai, nouă de chiperi și nouă de tămîie slujită și să le porți în cheptari într-o pungă la grumaz. Și atunci nu s-o putut apropie de cine îl purta Fata Pădurii. » [232] ; « Bărbații care se temeau de ea își luau brîu roșu, că dacă aveau brîu roșu pe lîngă ei, nu se putea apropia Fata Pădurii și nu se atîngea de ei. » [293] ; « Bărbații trebuiau să aibă frînghie-mpletită de tei, că atunci, dacă purtau din aceea, nu le putea face nimic Fata Pădurii. » [314] ; « Dar el, atuncea, și-o luat un brăcinar : zice că l-o legat cu nouă noduri. O făcut nouă noduri și s-o legat, așa, cu un fel de ațucă și ea, atunci, nu s-o putut apropia. » [339h] ; « Dacă te întîlnești cu Fata Pădurii și vrea să te atace, lovește-o tu mai întîi, dar cu mîna stîngă, pentru că dacă o lovești cu dreapta, Fata Pădurii îți ia toate puterile și te omoară. » [347] ; « Bărbații nu dădeau cureaua de pe ei și pieptenele ca să nu le ia puterile. » [426]

Eliberarea de sub influența Fetei Pădurii devine necesară după ce agresiunea a fost deja săvîrșită, iar consecințele ei sînt vizibile. În acest scop se recurge la diverse practici magice, religioase sau seculare, ponderea practicilor magice fiind cea mai mare.

Păcurarul care nu descoperă că femeia care-l vizitează nu este iubita lui, ci Fata Pădurii este pedepsit, bătut, aruncat în prăpăstii, purtat în zbor. După această întîmplare, el apelează la bătrîne specializate, capabile să elimine posibilitatea producerii unor incidente similare.

Apelul la usturoi, piper, boabe de grâu, coajă de tei, rostopască, potcoave de cal, cuțit, leuștean, precum și la alte plante și obiecte este un element al culturii magice, iar respectivele accesorii sînt folosite și în alte împrejurări, și nu numai de către români.

Ion-Aurel Candrea semnaleză virtuțile apotropaice ale usturoiului în diferite culturi europene : « Se înnoadă sau se coase un cățel de usturoi la o pânglicuță roșie, sau se atîrnă de un fir și se pune la gîtul sau la scușița copilului. Usturoiul, prin mirosul lui pătrunzător, era socotit, din timpurile cele mai vechi, și e considerat și astăzi, ca cel mai bun mijloc de a alunga duhurile rele. Îl găsim întrebuițat, în acest scop, la persi și asirieni, la egipteni, la greci și la romani, iar în ziua de astăzi, pe lîngă aromâni și toate popoarele balcanice, are aceeași întrebuițare la slavi, la unguri și la țigani, la popoarele romanice din Apus și la cele de rasă germanică. Albanezii, care atribuie usturoiului aceeași virtute apotropaică, dacă se întîmplă ca cineva să laude un copil sau o vită, ori altceva, îl scuipă pe cel amenințat de a fi deocheat, adăugînd vorba : „usturoi !“ Tot astfel, mamele din Grecia, cînd aud că li se laudă peste măsură copiii, de teamă să nu-i deoache, șoptesc cuvîntul „skordo !“, „usturoi“. La fel

se feresc italienii de deochi, exclamând cuvîntul : „aglio !“ Și în Silezia se strigă imediat „Knoblauch ! Knoblauch !“, cînd se laudă un copil. Așa și la noi în Bucovina, cînd cască cineva și-i e teama că a fost deocheat, zice imediat „Usturoi între ochi, Să nu mă deochi !“ În Transilvania se întrebuițează ca amulet un săculeț, în care se pun trei fire de usturoi, trei de piper, trei de grîu de primăvară, trei de grîu de toamnă, trei boabe de tîmîie, trei de sare, trei fărîmițe de pîine și trei bucățele din „casa“ copilului » (p. 202). Căpăfîni de usturoi se mai pun în cuibul găinilor, ca să le apere de tunet. Aromânii cred că, mîncînd usturoi, își curăță sîngele. Dintr-o povestire publicată de M. Lupescu (Revista *Ion Creangă*, IV, p. 76 și urm.) aflăm că ciobanul moldovean amenințat de Holeră afirmă că nu se teme, « c-am să mîncînc usturoi și bucate chipărate, și s-a dus Holera dracului ». Usturoiul apără, de asemenea, împotriva strigoiului. Gh.F. Ceaușianu dă și el numeroase exemple care ilustrează valoarea usturoiului ca protector împotriva duhurilor rele : « La Rusalii, trebuie să porți usturoi la brîu, ba chiar și la pălărie (în Vîlcea și la ureche), ca să nu te „ia din Rusalii“. În Vîlcea, usturoiul de la Rusalii se pune pe ferestre, pentru a feri casele de duhurile rele. Românii din Șchei cred că primăvara umblă Ielele și de aceea copiii umblă cu usturoi la ei, sau crestează grăuntele (de usturoi) la cap și se freacă cu el pe frunte, pe barbă, pe buci și apoi și-l pun în căciulă și căciula o pun în cap. Dacă omul are usturoi la el, Ielele nu se ating de el. Usturoiul este bun și pentru alungarea diferitelor boli, care sînt socotite ca duhuri rele, necurate, de către toate popoarele. Așa, la români, usturoiul se întrebuițează în descîntecul de Izdat, de Brîncă, de Muma-Pădurii, de apucate ș. a. Tot la români, se obișnuiește a se pune seara usturoi pe fereastră, pentru a se îndepărta duhurile necurate » (2001, p. 204). Întrebuițări similare pot fi găsite pentru fiecare din plantele și obiectele care apar în recuzita magică asociată cu Fata Pădurii.

În legendele mitologice pe care le discutăm, un căprar purtat de ființa supranaturală se dă cu usturoi pe umăr : « Am avut ai în mîneca gubii, ca să nu să apropie fata pădurii de mine. Apoi iară grăii cătă iel și am scos aiul și l-am frecat cu ai, pă umăr și atunci o început a sufla on vînt și iera să pceie iel pă foc. » [41] Ciobanului care a identificat în Maria, iubita lui, pe Fata Pădurii și care este găsit bătut i se aduce o cunună de usturoi : « Orice prieteni i-o adus o cunună de ai din vîrfuri, i-o pus-o printre degetele de la picioare, l-o urcat în car și l-o dus acasă. » [127] Usturoiul, în combinație cu semnul crucii, asigură o protecție dublă : « Dacă îți faci cruce, zice că fuge de tine și dacă ai ai la tine încă-i și mai bine, că fuge de tine dacă ai ai. » [253b]

O funcție identică o îndeplinește leușteanul : « Amu, ca să scape de ie și-o dus leuștean la colibă și-o pus roată. » [119] Același Candrea menționează obiceiul ca femeile să cultive leuștean la ferestre, ca să împiedice duhurile rele să se apropie de casă (Candrea, 1944, p. 159).

Interdicția de a vorbi este o recomandare întâlnită în diverse practici magice și în medicina populară. Mircea Eliade face referire la interdicția de a vorbi în riturile de inițiere ale bărbaților (1958, pp. 15-16) : « Interdicția de a vorbi se poate supune aceleiași duble interpretări : ca moarte și ca întoarcere la prima copilărie. Neofitul este fie mort, fie abia născut – mai exact, el este în curs de a se naște. » Tăcerea, incapacitatea de a vorbi îl scoate pe om de sub influența nefastă a ființei supranaturale : « N-o credeți să grăiască cu ie. Și dacă n-o grăit, l-o lăsat și s-o dus ea în lumea iei. » [9a] ; « — Ai grijă, măi băiete, să nu vorbești cu nime. Orice ți-or aduce, nu vorbi. Că pe mine de când am fost de 18 ani m-o adus aici. Nu vorbi, că te-or duce înapoi. » [132]

Tăcerea, combinată cu elemente de rit religios, sporește șansa de reușită : « Du-aceea ii n-o zis nimică unu cătă altu, o tăcut mulc, cum a și, ș-o făcu cruce numa. Cu mâna, și unu o avut o carte de rugăciuni, și o scuos cartia și-o cetit. ... Și iei n-o zis nimică, o stat acolo ca morț, ca înghețat. » [43] Ion-Aurel Candrea (1944) semnaleză și el că persoana care vrea să scape de negi trebuie să se frece cu un ciolan de găsit fără să scoată o vorbă (p. 30) ; cea care se duce să aducă apă neînceptă pentru descântat nu are voie să vorbească (p. 376), și nici cel care dorește să vindece un bărbat de epilepsie și se duce să transfere boala de la om la un copac (p. 387).

Un obiect magic cu virtuți apotropaice este brăcinarul. El protejează, dar este și un mijloc de a scăpa de Fata Pădurii. Faptul că este întâlnit în întreaga arie de circulație a legendelor mitologice cu acest subiect nu elimină diversitatea de modalități prin care este procurat, confecționat și utilizat. Un cioban este învățat să-și facă o cingătoare din brîuri lăsate deoparte de femei : « Orece păcurari l-o învățat să ieie nouă brăcinare din nouă gatii părăsite de la văduve și s-o lege și așe o scăpat apoi de ie. » [103]. Brăcinarul poate fi făcut și din alte materiale : din tei care crește între hotare, laolaltă cu plante de leac : « ... ca să scape de ie, trebe să poarte în gatii brăcinari de tei luat dintre hotare, odolean și iarbă de avrămească. » [175b] ; sau din tei, împreună cu usturoi și rostopască : « Atunci baba, meșteră în a face vrăjuri, numai că a și luat și făcut brăcinar de tei, că a belit tei, coajă de tei, i-a pus ai de vîrfuri și rostopască. Și le-a pus toate hucurel la brîu. » [292] ; dar și din coajă de tei și însoțit de o cămașă țesută și cusută de un grup de femei într-o singură noapte, după modelul cămășii Ciumii : « Și-atunci o femeie bătrînă a spus că trebuie să-i facă brăcinari din cuajă de tei și o cămașă pe care să o tuarcă nouă văduve, din in, într-o seară, s-o și tuarcă și s-o și țesă și s-o și cuasă. Pînza. Nouă văduve. Și după ce va îmbrăca, va scăpa de ia. Ș-a scăpat. A făcut asta și-a scăpat de Fata Pădurii. Pînă atunci să ținea după iel. » [151a] Amenințarea cu brăcinarul este suficientă pentru a pune pe fugă demonul feminin : « ... ș-ăpi-o luat brăcinariu di pîn gate... di pîn gate, știi ii că ce fel

i-aceie. Ş-apăi în o-ntins mîna cu brăcinariu s-o lege, atuncea ie o fugit di pă om.» [46a] Şi mai bine este să izbuteşti sau măcar să încerci s-o prinzi : « Păcurarii i-au spus că dac-a zini să nu mai iasă după ea afară, fă' s-o cheme lîngă el şi cînd s-a pune lîngă el să scoată brăcinaru din gatii şi s-o lege peste mijloc.» [117] ; « — Măi, dacă mai vine la tine, atunci tu te dezbrăcină, scoate brăcinarul din gatii, prinde-o şi o leagă cu brăcinarul. Ea se va duce atunci şi pînă-i lumea altu nu va mai veni să te necăjească.» [217] Acelaşi rezultat se obţine dacă ciobanul, în loc să o lege pe Fata Pădurii, se leagă el însuşi de stîlpul colibeii, așa cum s-a legat Ulise de catargul corabiei : « Ca să nu-l mai poată duce pe păcurari, l-a învățat cineva să-l lege de furca colibii cu brăcinar, că atunci nu are putere să-l ducă. Şi Fata Pădurii a venit, dar ceilalți păcurari l-au legat şi nu l-a putut duce, dar le-a îmburdad pe acolo toate hucurel şi s-a dus.» [298a] Iar acolo unde brăcinarul singur nu este considerat suficient, acesta este întrebuințat împreună cu potcoave de cal puse în cruce şi însoțit de rugăciunea unui preot : « — Atunci na brăcinarul şi cînd vei vedea-o că vine la tine, fuga o leagă cu brăcinarul de comarnic. Şi îți mai dau potcoave de cal şi le pune în cruciș, ca să nu mai aibă putere să vină. ... — Du-te şi la popă să cetească pe tine, că apoi te vei simți mai bine. Apoi s-a dus la un popă şi i-a cetit, dar tot sănătos n-a mai fost el la cap.» [309]

Riturile de eliberare sînt practicate de femei specializate. Descîntatul este o practică-standard la care se recurge în împrejurări dintre cele mai diverse, cu atît mai mult în situații de o asemenea gravitate : « Bunica o fugit după sora ei şi o zinit şi i-o desfăcut... » [194] Perceput ca insuficient atunci cînd este spus de o singură persoană, descîntecul necesită mai mulți actanți. Cîteodată se face apel la un grup de descîntătoare şi, de asemenea, la intervenția preotului : « Apoi mama lui s-a apucat şi a chemat ea nouă văduve, cum ştia ea. Şi ele au descîntat şi cetit cum ştiau ele. Ba s-a mai dus şi la preot şi i-a spus ce a pățit feciorul ei. Şi a cetit şi s-a rugat şi el.» [218] Pentru a putea fi urmărite îndeaproape mișcările tînărului, acesta este legat cu un fir de ață : « Alta iarăşi păteşte cîte cu un ficior ş-apei zice că trebe să-i leje un hir care vine di la iel, să-i leje un hir de care vine de la iel, să-i leje un hir pînă un'e mere iel. Ş-apei ieu nu ştiu cum descîntă.» [355]

În situații extreme se recurge la înscenarea morții tînărului care a căzut victimă ființei supranaturale. În acest scop este simulată spînzurarea sau arderea pe rug. Moartea simbolică urmăreşte să o convingă pe Fata Pădurii că bărbatul pe care îl agrează a încetat să existe, iar atacul nu mai are obiect. Înscenarea porneşte de la ideea – înțîlnită frecvent în textele mitologice – că agresorul nu este capabil să deosebească simulacrul de actul real, pașișă de original, putînd fi astfel ușor amăgit. Ciobanul agresat apelează – uneori direct, dar cel mai adesea prin intermediul mamei sale – la o bătrînă căreia îi sînt prezentate faptele. În funcție de

gravitatea situației, ea poate decide să simuleze aruncarea în foc : « Și batăr ce-au făcut, n-a mai putut scăpa de ea. Și s-a dus la o babă care a făcut un foc bun în cuptor și l-a luat pe el, ca și cum l-ar fi aruncat pe foc. » [312] La același tratament este supus un păcurar după ce a epuizat toate celelalte tentative de vindecare (doctorul și descîntecul în pădure) : « Și atunci au prins și i-au luat din urmă lut și apoi atîta i-au descîntat peste tot și prin pădure, pe unde a arătat că l-a dus și cine știe cît au descîntat. După aceea au făcut foc în cuptor, au tras jar și l-au băgat acolo ca să îl ardă. Așa știau ele. După ce s-a îngăduit focul, l-au băgat în cuptor, cît era el de harnic, adică solid, așa. Și nu știu cîte au vrăjit ele acolo și cîte au zis. » [183a]

Moartea simbolică echivalează, deopotrivă din punctul de vedere al celor care săvîrșesc practica și din cel al pacientului, cu moartea urmată de o nouă naștere. Tînărul asistă la propria lui naștere, este martorul unui început de viață a cărei geneză are loc sub semnul purității. Dar bărbatul trecut prin acest proces nu este numai pur, ci și călit, însușiri pe care le moștenește de la foc, sursă a vieții. Cel care trece prin această experiență are temeieri să considere că relația cu ființa mitologică aparține trecutului, ea nu mai poate avea influență asupra lui. Actul morții și nașterii prin ardere este, în multe privințe, asemănător celui la care recurge Demeter care, dorind să-i dăruiască nemurirea lui Demophon, fiul regelui Celeos la care ceruse găzduire, îl bagă într-un cuptor încins.

Simularea morții prin spînzurare este o altă practică extremă : « ... pe la miezul nopții a venit la fereastră Fata Pădurii. Atunci vrăjitoarea l-a spînzurat pe Andraș de picioare, cu capul în jos. » [40] ; « Cînd o văzut femeia ceia bătrînă... că o plecat Fata Pădurii din casă, atunci s-o dat și-o luat un lanț și l-o legat de grindă și l-o spînzurat pe Vasalie de pchicior. Și cu capu-n gios. Da' iel s-agiungă cu mînurile-n pămînt, ca să nu moră. Și femeia... o ieșit afară și-a-nceput a se văieta așa, a să cînta morțăște. » [98] ; « Babele din sat s-o gîndit cum să-l scape de ie. Înt-o sară l-o spînzurat de grindă de picioare, cu capu-n jos. Fata Pădurii o vinit la el, la fereastă. Babele atunci o strîgat căta ie : — Ce îmbli după el, nu vezi că-i mort ? Atunci ie o început să se cînte. » [100] ; « Și a zis că vrăjitoarea l-a legat de meșter-grindă, cum au casele țărănești, grinda care merge peste toată casa, peste celelalte grinzi și apoi l-a bătut cu mătura părăsită, după ce l-a legat cu picioarele-n jos și după ce i-a dat o cămașă femeiască pe el. » [168]

Moartea prin simularea spînzurării este însoțită de ritualuri specifice momentului morții. Bocetul în afara casei, care înștiințează comunitatea satului că un membru al ei s-a sfîrșit din viață, are menirea s-o informeze de data aceasta pe Fata Pădurii că tînărul pe care îl agresează a murit. Ca și în alte împrejurări, aceasta acceptă informația fără să verifice adevărul ei și se depărtează. După cum însuși faptul că tînărul este spînzurat de picioare nu pare să-i atragă atenția ca fiind lipsit de sens.

Dacă aceste două manifestări publice sînt destinate informării Fetei Pădurii, bătutul cu mătura părăsită urmărește îndepărtarea bolii rezultate din contactul cu demonul feminin. Mătura părăsită, ca și alte obiecte de găsit sau de furat, reprezintă un instrument eficace împotriva forțelor răului : « Uncheșul nu a fost venit, cum umbla la fete la Valea Stejarului. După aceea l-a bătut cu mătura părăsită și a scăpat de Fata Pădurii și de Omul Noptii. » [304] Ea face parte din inventarul magic și este folosit în împrejurări diverse cu aceeași funcție, de îndepărtare a bolii, bubelor sau a oricărui rău infiltrat fără știința omului în corpul lui.

Imprecația, blestemul, amenințarea adresate forței malefice sînt mijloace importante de asigurare a protecției în fața demonului. Practica este înfîlnită frecvent în descîntece. Cum boala este un demon care pătrunde nechemat și nedorit în organismul unui individ, el trebuie convins să părăsească trupul în care a intrat. Se recurge în acest scop la amenințări. Insulta transferă tensiunea din planul acțiunii în planul cuvîntului. În multe privințe ea se aseamănă cu toate celelalte tipuri de formule al căror rost este îndepărtarea răului cu ajutorul cuvîntului. Antropologia culturală (de pildă, Labov ș. a.) a tratat injuria din această perspectivă, ajungînd la concluzii asemănătoare. Același model este indetificabil în tehnicile de eliberare de Fata Pădurii : « Da bătrînu di colo : — Ptiu, ucigă-te sînta cruce. D-apă după ce-i vinit tu pîntre oameni zî p-amnei ? Nu ți rușine ?, ice. Tu curvă ! Tu răutate ! Odată s-o făcut on vînt și i-așa o-nvîrtit fajii de-olaltă táz hucu și s-o dus. » [44] ; « Și atunci i-a spus oarecine că nu mai are de făcut nimic decît ca să ia lodînc de la tiară și din acela să facă o funie, ca s-o poată s-o țipe peste mîină, s-o lege de furca colibii și acolo s-o țină pînă a răsări soarele și s-o gioare și s-o blesteme. » [252] ; « — Măi Gheo ! Măi Gheo ! Deschide ușa, măi Gheo ! A strigat Fata Pădurii cît o ținea gura. Atunci moașa mea a zis : — Du-te-n stani și prin codrii cei pustii, că scot brăcinarul din poale și te leg. Și i-a mai zis fel de fel de vorbe murdare la ea. Și tot zicea : — Du-te, du-te-n codrii cei pustii ! Prin păduri neumbrate... El n-a vorbit, că tăcea ca porcul în cucuruz și tremura ca varga de spaimă. Atunci iarăși moașa a zis : — Meri ! Meri ! Meri de aici ! Meri ! Meri în stani și în codrii pustii ! » [275] ; « Cînd o văd oamenii, strigă urît la ea : — Bată-te focu ! Mănînci-te para focului ! Tu scroafă, du-te hăpt și ne lasă-n pace. O alungau. ... [277] ; « Dacă a văzut că nu-i poate face nimic, s-a pus stăpînul să o ocărsască în fel și chip. Și atunci s-a pornit un vînt de gîndeai că toată lumea să surupé. Și atunci s-a dus de la el și l-a lăsat. » [282] ; « Cîtăva vreme s-o dus ie (mama feciorului – *n. n.*). S-o dus ie. O vinit Fata Pădurii. S-o băgat acolo : — Unde ieși Ioane ? Scumpu meu, unde ieși ? — Eee, futu-ț norocu tău, amu, Fată. Ia, hai aiș, că dacă te-oi, nu pot să spun ... ica. Ce-oi io pă tine. Ia, ai, futu-ț norocu tău, ai la mine. Dac-o mărș, o prins, i-o sucit păru rotă și l-o legat aici. Ș-o luat o techeneauă și-o pus-o-n techeneauă. Ș-o

bosconit. O spus nu știu ce, asta nu pot să spui, nu știu că cum o zîce baba ș-o pus-o-n techeneauă și s-o dus pă parîu Haldăului. Tă zgherîn' și țipotin', de Dumnezeu nu lese. U-o mînat bătrîna cu boscoane. Baba feciorului. » [382a] Injuria, amenințarea își dovedesc cu regularitate eficacitatea. Fata Pădurii este incapabilă să răspundă. Ea se retrage, singurul indiciu al frustrării sale fiind stîrnirea unui vînt năprasnic.

În afara practicilor de eliberare manifestate pe arii mai întinse, o seamă de răspunsuri apar ca reacții personale. Nu este deloc exclus ca unele tehnici atestate în textele mitologice să fi cunoscut o răspîndire mai largă în trecut, după cum nu trebuie neglijată nici ipoteza ca unele practici aparținînd altor forme de magie să fi fost preluate și încorporate în riturile de eliberare de sub influența Fetei Pădurii. Abandonarea hainelor poate fi asociată, ca procedeu magic, cu schimbarea identității prin ardere sau spînzurare : « S-o îmbrăcat în haine nouă, ălea le-o țipat tăte care o fost cu iele atunci cînd o fost cu jîdolca, cu Fata-Pădurii. Și s-o dus la staul înapoi, și cu hainele vechi în brață și le-o pus pe-o ciuturcă, de-o lature de colibă, de foc. Și apoi s-o dus și s-o culcat între oi. Și apoi o și văzut la colibă că ghine Fata-Pădurii și coată în colibă, pă la unu capăt și s-o dus pe de cea lature, o vădzut că nu-i nimic. Dup-aceea ea s-o întors pă lîngă colibă și s-o dus în cea lature, cătă ciuturcă, unde-o pus hainele. O prins a se cînta și odată s-o dus cătă ciuturcă și o luat în brață și s-o dus cîntîndu-să. Și apoi cu-atîta iel o rămas. C-amu l-ar hi dus pă iel. » [5] Substituirea bărbatului cu o momîie aparține aceleiași clase de procedee : « Și ca să scape, mi-a povestit ce trebuie a face. Trebuie să iei hainele de pe omul care îl iubește și îl drăgostește și a face din ele un om, așa cum se face la Bobotează, așa, de paie, și a trage toate hainele pe el. Și omul acela trebuie dus la o cruce de cărare și pus acolo. Și trebuie să meargă acolo și doi oameni și să se uite la omul acela. Trebuie să meargă omul acela pe care îl ibde și încă unul, că dacă stau acolo doi, ea nu are putere. Așa dacă face, scapă, nu mai zine la el, îl frămîntă și se duce, că ea îl frămîntă pe omul de paie și apoi se duce și îl lasă. » [215a] Practica a fost semnalată de Frazer (1981, vol. II, p. 84) : « ... nu este neobișnuită practica de a etala momîi pentru a abate atenția demonilor de la oameni. De exemplu, atunci cînt bîntuie o epidemie, unii dintre daiacii din Borneo pun la uși figuri de lemn, în speranța că spiritele rele ale molimei se vor lăsa păcălite, luînd cu ele acele reprezentări în locul oamenilor. » Frazer își susține punctul de vedere cu cîteva alte exemple (1981, vol. I, p. 326 ; vol. II, p. 138) : « Populația Minahassa di Sulawesi transportă cîteodată un bolnav într-o casă străină, lăsînd pe patul lui o momîie făcută dintr-o pernă și niște haine. Se presupune că demonul are să ia din greșeală manechinul în locul bolnavului, care astfel se va însănătoși. [...] De asemenea, în Burma se crede că un bolnav se vindecă dacă o reprezentare a acestuia este pusă într-un mic sicriu și înmormîntată. » Devierea atenției către

un obiect care aparține unui om este un mijloc de a-l proteja pe cel bolnav sau aflat în primejdie. Obiceiul este întâlnit la noi în medicina populară. Kádár József citează un asemenea caz (2005, p. 79) : « În satul Cornești românii vindecă bolnavii de friguri în felul următor : aruncă cămașa bolnavului pe acoperișul casei și se lasă acolo vreme de șapte zile și șapte nopți. Pentru aceasta se folosește cămașa care a fost pe trupul omului atunci când s-a îmbolnăvit. Se crede că boala caută cămașa în care a intrat prima dată, iar bolnavul scapă de ea. »

Observația că Fata Pădurii nu are putere să acționeze decât pînă la cîntatul cocoșilor face parte dintr-o serie de caracteristici întâlnite și la alte ființe supranaturale malefice : « ... dimineața au cîntat cocoșii și apoi n-a mai avut nici o putere, nici pic de putere să mai facă ceva. Și atunci m-a lăsat și m-am trezit. » [262b]

Diversitatea acestor practici dovedește însemnătatea pe care au avut-o și, în parte, o mai au în relația individului cu forța mitologică în lumea satului tradițional : « Odată ș-o-ntors opincile, o pus gurgoaiele la călcîie și călcîiu la degete. Și cînd o ieșit, s-o-ncălțat ca să nu poate me[rgel] pe urma lui. Ș-o zinit acasă. » [10] ; « Apoi s-a dus mă-sa la babele care știau vrăjuri ca să îl scape și pe la popii brazilor¹³. Și au cetit pe el. Și amu îi cu boală de atunci. » [211] ; « El atunci și-a amintit de vorbele femeilor bătrîne, care spuneau că dacă ți se întîmplă ceva, trebuie să atingi un cuțit. Cu mare greutate și-a dus mîna la curea, unde-i era cuțitul și cum l-a atins, fata s-a ridicat de pe el și a fugit. » [343] ; « Dacă o vez, mai bine-i dă un dărab de pită. Tădeauna cînd îți pui merinde, pune mai mult și de i vide, taie-i on corn de pită și dă-i acolo. Că nu mai are bai cu tine. » [461] ; « Omul trebuia s-o înconjure (de trei ori) ca să scape de ea ; altfel nu mai putea scăpa de ea. » [470]

Tehnicile religioase de eliberare însoțesc și dublează tehnicile magice. Apelul la Dumnezeu nu este primul gînd al celui care dorește să scape de Fata Pădurii, ci mai degrabă un gînd secund. Posibilitatea de a se adresa Celui de Sus pentru a primi ajutor îi vine în minte într-un moment de panică, atunci cînd vede că nu mai există scăpare. Practicile religioase le-au însoțit probabil dintotdeauna, într-o formă sau alta, pe cele magice. Orice discuție asupra priorității în timp a unora față de celelalte ar fi superfluă. Singura observație care se impune este că tehnicile magice de eliberare prezintă o varietate de forme incomparabil mai mare decât a celor religioase, care, de altfel, tind să le însoțească pe cele magice mai degrabă decât să fie singurul mijloc la care se apelează.

¹³ Popii brazilor la care se referă narațiunea sînt, potrivit tradiției locale, frații minoriți ai Bisericii Sf. Anton din Bicsad, biserică înconjurată de brazi. Călugării mănăstirii minorite, prin viața pe care o duceau, erau socotiți oameni sfinți, a căror rugăciune era bine primită de Dumnezeu.

Semnul crucii, uneori făcut cu limba în cerul gurii alungă duhul necurat : « Mi-am adus aminte de bătrâni, de părinți miei și mi-am făcu' cruce așa, numa tatălui și-a fiului, mai mult n-am văzut, nu știu ce s-a făcut. Batăr mni-o pcherit dinaintea uochilor. » [69b] ; « Pă noaptea, numa vine coale după foc și dă cu jaru pă el. Da nici cruce nu și-o putut face de spaimă, numa cu limba și-o făcut și s-o depărtatu-să. » [268 ; vezi și 299, 333, 337b] Când semnul crucii ca atare nu pare a fi eficace, este chemată în ajutor divinitatea supremă (prin invocare, rugăciune, stropire cu aghiasmă, lectură dintr-o carte sfântă sau prin mers la biserică și la preot) : « Iel o avut iepistole¹⁴ omu-aceia, boar iera la boi și-o citit iepistolia și ie o mârș pîn ocol, c-apă după ce l-o luat o strîgat că : — Du-te, curvă, du-te, și-o cetit în iepistolie și nu se pute apropchia apă să-l ieie de colo. » [44] ; « Și-apăi o mârș la un popă și-o grăit că ce să facă ? Și-o zis popa că să plătia de șăptie slujbe. În șapte sate, să să facă înt-o zî slujbele.... Și-amu o plătit atuncia o spus iel că plătește de slujbe. » [73c] ; « Și a zis, „Doamne ajută !“ Și și-a făcut cruce. Atunci a dispărut, dar așa s-a pornit un vînt și coliba a luat-o pe sus și nici foc, nici pic de foc n-a rămas acolo. Așa a fost. S-a dus la preot și i-a zis : — Ia, ce am pățit, părinte. Și a făcut preotul dezlegare, rugăciuni, ca să se depărteze de el Fata Pădurii, lucru cel rău. » [228 ; vezi și 305] ; « Ca să scapi de Fata Pădurii luai aghiazmă de la popa și-i puneai fetii aghiazmă. » [467]. În situații ieșite din comun, bătrînele care intervin în favoarea tînărului aflat în primejdie recurg la un scenariu complex, o îmbinare de tehnici religioase și magice, în care este greu de precizat care sînt cele dominante : « Crușia se mare i-o făcut-o pe spate. Se fașe așa cu unsoare de la ajiunuri ; di la Crășiuu din ajiun, di la Paști din ajiun, di la Anu Nou din ajiun, di la tăti sărbătorile di la ajiunuri. Cu ai și cu rostopască și cu leuștean și cu pelin, o făcut-o babe fermecătuare, babe tare meștere. Și l-o uns pe spate. Di-așea și pînă-n vîrvu tălpii, din vîrvu tălpchi iară-napoi și-apoi în cruciș prin șeli, ia așa. Și-apoi, no-amu, ce, du-te. Îmbracă-te și te du. » [410]

Fata Pădurii este un demon păgîn – cum diavolul se teme de Dumnezeu, și ea se teme de însemnele religiei creștine. Încercarea unui cioban care a izbutit s-o prindă și voia s-o aducă în biserică îi trezește panica și o face să promită că n-o să mai vină pe acele meleaguri : « — Părinte, ice, am prins pe Fata Pădurii. Az noapte. Și-om duce-n beserică. Ia prinde-a răcni, prinde-a răcni, prinde-a țîpuri, că n-o ducă-n beserică. — Nu mă duceți în beserică că n-oi ave triabă cu niam de niamu vost cît a fi lumia veci, numa-n beserică nu mă duceți. Năpustiți-mă. » [49]

Îndeplinirea exemplară a ritului de eliberare nu duce întotdeauna la o rezolvare satisfăcătoare. Un bărbat căruia i-a murit soția și care se gîn-

¹⁴ *Visul Maicii Domnului*, carte de rugăciuni.

dește la ea primește vizita Fetei Pădurii. Ea dispăre după ce omul își face cruce, dar revine după aceea și îl chinuie pînă la cîntatul cocoșilor : « El repede își face cruce cu limba și se roagă și se duce. Dar să vezi ce vînt se porniră, că tot sărea. ... a mai venit și în ceie noapte și l-a betejit și l-a fărmat că nu mai știa de el. » [220]

Tehnicile seculare de eliberare apar menționate rareori și sînt percepute ca nesigure. Societățile tradiționale sînt entități închise și autosuficiente, cărora nu le este necesar ajutorul din afară. Intervenția unui medic, tratamentul pentru vindecarea afecțiunilor rezultate din contactul cu Fata Pădurii sînt, prin urmare, rare și percepute ca exterioare problemei. Ele echivalează cu încercarea de a rezolva un conflict de natură metafizică cu ajutorul unor pastile. Un tînăr dus la doctor pentru a fi tratat de Fata Pădurii îi provoacă medicului o asemenea teamă, încît acesta încearcă să-și otrăvească pacientul pentru a nu avea de-a face, nici măcar în acest fel, cu ființa supranaturală [183a]. În cel de-al doilea text în care apare o asemenea tehnică, tînărul care s-a îmbolnăvit la vederea Fetei Pădurii se duce la doctor și este tratat : « Și m-am îmbolnăvit din cauza asta, că am văzut-o pe ea. Și apoi am coborît din deal și am venit acasă, m-am dus la doctor și m-a tratat doctorul. » [161]

Eliberarea de influența ființei supranaturale dă, se pare, rezultate mai bune în cazurile în care sînt utilizate simultan sau în succesiune o serie de procedee magice : « — Bagă-l în casă și pune pă băiat să șadă-n tonu-ace-la ; să doarmă-acolo-n el ! Așe o făcut. — Cu haine cu tăt, îmbrăcat așe. Așe să șadă acolo-n ton ! Tăte di pă el le-ntoarce pă dos – hainele. Tăte hainele di pă el le-ntoarce pe dos ! Și te du unde-i afla curpeni – pă văi să fac curpeni – și bele di pă curpăn, ptelea ceie i tare-așa ca spăcma, ca ața – și îplete în nouă. Din nouă, din nouă sire de-acele fă ața pîn izmene – brăcinari. Brăcinariu îl bagă-n izmene și-l leagă cu-acele. Și nu te teme, că n-a mai ave bai altu și mai mult cu Fata Pădurii. ... Și usturoi să mînînce. Să mînînce usturoi – ai. Ș-o scăpat, n-o mai avut năcaz cu ie. » [330] Adeseori apar îmbinate în scenarii ample procedee magice și religioase : « S-o dus acasă și mamă-sa i-o pus la grumaz 9 grăunțe de ai din vîrfuri, 9 grăunțe de piper, 9 grăunțe de grîu slujit și rădăcină de leuștean, ca să nu mai aibă putere cătă el. » [118]

Vindecarea de bolile provocate de Fata Pădurii poate fi obținută și ea prin procedee magice. În termenii magiei imitative, cea care provoacă boala poate s-o și înlătore. Tratamentul pentru vindecarea de « ceas-rău » (epilepsie) ar consta astfel în afumarea cu părul Fetei Pădurii. Procurarea leacului magic și folosirea acestuia ar urma acest scenariu : « Fata Pădurii însă, în mînia și iuțala ei, fugînd sau mergînd mai repede de cum îi este datina, nu bagă de seamă pe unde trece și cum trece. De aceea, aninîndu-i-se părul cel lung și zbîrlit de crengile tufișelor și ale copacilor, nu un fir rămîne aninat de ele. Deci omul ce s-a speriat de dînsa și din cauza

aceasta a căpătat Ceas-rău n-are decît să adune păr de acesta sau și de cel ce se află în apropierea copacilor lîngă cari a stat vreodată Fata Pădurii și de cari s-a scărpinat, să se afume cu dînsul de trei ori pe săptămîină și apoi în scurt timp se vindecă de Ceasul-rău ce l-a cuprins și-și vine iarăși în fire. » [488] În virtutea aceluiași principiu al magiei, ceea ce poate alina durerea și vindeca poate produce rău și îmbolnăvi, dacă este folosit în acest scop. O informatoare a lui Pamfil Bilțiu oferă informații foarte precise în acest sens : « ... găsești păr de la Fata Pădurii. Și păr găsești de la ea și urma i-o vezi. Dar n-am apucat a merge, că aduceam eu lut din urma Fetei Pădurii și făceam eu multe lucruri cu el. O, ce lucruri poți face cu el ! Dar poți face și rău și bine cu lut din urma Fetei Pădurii. Dacă pui la un prunc în ciupă lut din urma Fetei Pădurii, rămîne ca și al ei, cu păr cu tot. Dacă ai ceva mînie pe vreo femeie, atunci îi năposti în jeb și iar nu se simte bine, așa ca Fata Pădurii. » [311]

Dintre tehnicile magice de protecție și de eliberare cîteva par să se fi impus prin eficacitate : mimarea morții tînărului care a căzut victimă demonului feminin, aruncarea în cuptor, arderea simbolică a răului contractat prin apropierea de Fata Pădurii – altă formă de moarte și reînviere – folosirea brăcinarului și, foarte frecvent, folosirea plantelor cu funcție magică (usturoi, leuștean, rostopască, pelin etc.). O practică interesantă este alungarea demonului feminin prin insultă și blestem, procedeu asemănător celui folosit de descîntătoarele care amenință, bat, înțeapă, frig, fierb, mătură etc. boala intrată în om. În același timp, marea varietate a acestor procedee sugerează caracterul relativ recent al încercărilor de eliberare, faptul că ele reprezintă o nouă fază de căutare a soluțiilor optime.